

ਮਸੀਹ ਦਾ ਸਲੀਬ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਣਾ

(27:32-56)

ਯਿਸੂ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਮੰਸ਼ਾ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਬਣਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਵੇਖੋ 20:28)। ਸਿਪਾਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਥਾਂ ਲੈ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਲਹੂ ਵਹਾਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਜਦ ਉਹ ਗਲਗਥਾ ਨਾਮਕ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਕਿੱਲਾਂ ਨਾਲ ਠੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਉੱਤੇ ‘ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ’ ਹੋਣ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਵਾਲਿਆਂ, ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਦੋ ਡਾਕੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ।

ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਲੀਬ ਤੇ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਤਕ ਹਨੇਰਾ, ਭੁਚਾਲ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜਿਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਹੈਕਲ ਦੇ ਪਰਦੇ ਦੇ ਫਟਣ ਵਰਗੀਆਂ ਕਈ ਅਲੌਕਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ।

ਸਲੀਬ ਦਾ ਸਫ਼ਰ (27:32)

³²ਜਦ ਉਹ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਮਉਨ ਨਾਮੇ ਇਕ ਕੁਰੇਨੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ। ਉਹ ਨੂੰ ਵਿਗਾਰੇ ਫੜਿਆ ਭਈ ਉਹ ਦੀ ਸਲੀਬ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਚੱਲੇ।

ਆਇਤ 32. ਯਿਸੂ ਨੇ ‘ਆਪੇ ਸਲੀਬ ਚੁੱਕੀ’ (ਯੂਹੰਨਾ 19:17)। ‘ਸਲੀਬ’ ਲਈ ਸ਼ਬਦ (*stauros*) ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਰਛੇ ਸਤੀਰ (*patibulum*) ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਸਤੀਰ (*stipes*) ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਹਦੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।¹ ਯਿਸੂ ਵਰਗੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਲਤ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਲਈ ਪੂਰੀ ਸਲੀਬ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਜਾਣਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਲੀਬ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਰੀਤ ਸੀ। ਯੂਨਾਨੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਪਲੁਟਾਰਕ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ‘ਮਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਮੁਜਰਮ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਲੀਬ ਚੁੱਕੇ ਲਿਜਾਵੇ’।²

ਜਾਹਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਵੱਡੇ ਸਤੀਰ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਤ ਭਰ ਜਾਗਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਖਾਧਾ ਜਾਂ ਪੀਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਐਨੀ ਮਾਰ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਖੂਨ ਵੀ ਵਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਆਪਣੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਡਿੱਗਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਡਿੱਗੇ ਐਨੀ ਦੂਰ ਸਤੀਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਮਊਨ ਨਾਮੇ ਇਕ ਕੁਰੇਨੀ ਮਨੁੱਖ ਲੱਭਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਨੂੰ ਵਿਗਾਰੇ ਫੜਿਆ ਭਈ ਉਹ ਦੀ ਸਲੀਬ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਚੱਲੇ। ਰੋਮੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਭਾਰ ਇਕ ਮੀਲ ਤਕ ਚੁਕਵਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ‘ਜੇ ਕੋਈ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਕੋਹ ਵਿਗਾਰੇ ਲੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਕੋਹ ਚਲਿਆ ਜਾ’ ਦਾ ਅਧਾਰ ਇਹੀ ਰੀਤ ਸੀ (5:41 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਸ਼ਮਊਨ ਕੁਰੇਨੀ ਪੱਛਮੀ ਮਿਸਰ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਉੱਤੀ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਅਬਾਦੀ ਕੁਰੇਨੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਈ ਸੀ।³³ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਪੈਂਟੀਕਾਸਟ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ਕੁਰੇਨੇ ਤੋਂ ਵੀ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:10)। ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਿਤਾਬ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰੇਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂਵਾਂ ਦੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਵੱਸ ਕੇ ਉੱਥੇ ਇਕ ਸਿਨਾਗੋਗ ਬਣਾਇਆ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 6:9)। ਸ਼ਮਊਨ ਵੀ ਇਕ ਯਹੂਦੀ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਸਾਹ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਮਊਨ ‘ਜਿਹੜਾ ਪਿੰਡੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਸੀ’ ‘ਸਿਕੰਦਰ ਅਤੇ ਰੂਫ਼ਸ ਦਾ ਪਿਉ ਸੀ’ (ਮਰਕੁਸ 15:21; ਵੇਖੋ ਲੂਕਾ 23:26)। ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਠਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂਅ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਰੋਮੀਆਂ 16:13 ਵਿਚ ਪੌਲਸ ਨੇ ਰੂਫ਼ਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹੀ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਥਾਂ (27:33, 34)

³³ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਜਿਹ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗਲਗਥਾ ਅਰਥਾਤ ਖੋਪਰੀ ਦਾ ਥਾਂ ਸੀ। ³⁴ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਈ ਹੋਈ ਦਾਖ ਰਸ ਉਹ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਉਹ ਨੇ ਚੱਖ ਕੇ ਉਹ ਨੂੰ ਪੀਣਾ ਨਾ ਚਾਹਿਆ।

ਆਇਤ 33. ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਗਲਗਥਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜੋ ਖੋਪਰੀ ਦਾ ਥਾਂ ਜਾਂ ‘ਖੋਪੜੀ’ ਲਈ ਅਰਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਲੂਕਾ 23:33) ਹੈ। ਇਹ ਹਨੇਰਾ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ਗਨਾ ਸ਼ਬਦ ਲਾਤੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ *calvaria* (‘ਕਲਵਰੀ’) ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਯਿਸੂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਹੀ ਸਹੀ ਥਾਂ ਲਿਖਤ ਸਿਰਫ਼ ਐਨਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਥਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰਪਨਾਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 13:12)। ਇਹ ਯਹੂਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੀ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 24:14; ਗਿਣਤੀ 15:35; ਵੇਖੋ 1 ਰਾਜਿਆਂ 21:13; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 7:58)।

ਅੱਜ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਥਾਂਵਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਲਗਥਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੈਥੋਲਿਕ ਧਰਮ ਗਲਗਥਾ ਨੂੰ ਹੋਲੀ ਸਪਲਕਰ ਦੇ ਚਰਚ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਚੱਟਾਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਢਾਂਚਾ ਮੂਲ ਵਿਚ ਚੌਥੀ ਸਦੀ ਇਸਵੀ ਵਿਚ ਰੋਮੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੌਂਸਟੈਂਟਾਈਨ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਥਾਂ ਮਸੀਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰਪਨਾਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕਈ ਕਬਰਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਰਵਾਇਤ ‘ਗੋਰਡਨ ਦੀ ਕਲਵਰੀ’ ਦੇ ਨਾਂਅ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਚੱਟਾਨ ਤੇ ਇਨਸਾਨੀ ਖੋਪੜੀ ਵਰਗਾ ਅਕਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। 1800 ਵਿਚ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸੇ ਥਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਫੌਜੀ ਹੀਰੋ ਜਨਰਲ ਚਾਰਲਸ ਜੌਰਜ ਗੋਰਡਨ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਪਹਾੜੀ ਦਾ ਇਹ ਰੂਪ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖੁਦਾਈਆਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਖੋਪੜੀ ਵਰਗੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਕਬਰ ਸਣੇ ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਅਠਵੀਂ ਜਾਂ ਸਤਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪੂਰਬ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।⁴

ਆਇਤ 34. ਗਲਗਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਦੇਣ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਈ ਹੋਈ ਦਾਖ ਰਸ ਉਹ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ। ਪਿੱਤ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*chole*) ਕੌੜੇ ਸਵਾਦ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਜ਼ਬੂਰ 69:21)। ਮਰਕੁਸ 15:23 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਾਖਰਸ ‘ਗੰਧਰਸ’ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਰੋਮੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਜਾਂ ਦਾਖਰਸ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ। (1) ਭਲਾ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾ ਰਹੇ ਸਨ? ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਗੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਪਿਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਭਲਾ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੌੜਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ? ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹੀਂ। (2) ਭਲਾ ਉਸ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਸ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਅਤੇ ਪੀੜ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਸੀ? ਭਲਾ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ ਰੱਖਦੇ ਸਨ? ਲਗਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋਵੇ। (3) ਭਲਾ ਉਹ ਮੈਂ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਝੱਲਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਾਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ? ਇਹ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਖਰੀ ਵਿਆਖਿਆ ਟਾਲਮੁਡ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਰਵਾਇਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ: ‘ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਰਨ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਧੂਪ ਦੇ ਦਾਣੇ ਵਾਲੀ ਮੈਂ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ... ਯਹੂਸਲਮ ਦੀਆਂ ਕੁਲੀਨ ਔਰਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ।’⁵

ਪਿੱਤ ਮਿਲਾਈ ਹੋਈ ਦਾਖਰਸ ਚੱਖ ਕੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਹ ਨੂੰ ਪੀਣਾ ਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੌੜੇ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਪੀਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਚੱਖ ਸਕੇ ਜਿਹੜਾ ਉਹ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸੀ (26:39 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਸਲੀਬ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਢੰਗ (27:35-37)

³⁵ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਣੇ ਪਾਕੇ ਉਹ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੰਡ ਲਏ।
³⁶ਅਰ ਬੈਠ ਕੇ ਉੱਥੇ ਉਹ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ³⁷ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਉਤਾਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਦੀ ਦੇਸ਼-ਪੱਤਰੀ ਲਾਈ, ‘ਇਹ ਯਿਸੂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ’

ਆਇਤਾਂ 35, 36. ਸਲੀਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਜਾਂ 9:00 ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ (ਮਰਕੁਸ 15:25)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਯਿਸੂ ਦੇ ਹੱਥ ਸ਼ਤੀਰ ਨਾਲ ਠੋਕੇ ਜਾਣ, ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਸ਼ਤੀਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਠੋਕੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਣਾ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਰੂਪ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਫ਼ਾਰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਫਲਸਤੀਨ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਰੋਮੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਹਾਰਤ ਪਾ ਲਈ ਸੀ। ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਅਸਲ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਐਨਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਸੀ ਕਿ ਮਸੀਹ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਫ਼ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਡਰ ਤੋਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਅਕਹਿ ਰੂਹਾਨੀ ਆਯਾਮ ਤੋਂ ਭਟਕ ਨਾ ਜਾਣ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹੇ।

ਹੋਰ ਜਲੀਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਉੱਪਰੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਮਰ ਤਕ ਧੂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਯਿਸੂ ਦੇ ਅਸਮਾਨ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਟੰਗੇ ਹੋਣ ਤੇ ਰੋਮੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਗੁਣੇ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੰਡ ਲਏ। ਉਹ ਉਸਦੇ ਕੁੜਤੇ ਨੂੰ ਵੰਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂ ਉਹ ‘ਸੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉੱਪਰੋਂ ਸਾਰਾ ਬੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ’ (ਯੂਹੰਨਾ 19:23, 24)। ਉਸ ਦੇ ਕੁਰਤੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਜ਼ਬੂਰ 22: 18 ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ‘ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੱਪੜੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਲਿਬਾਸ ਉੱਤੇ ਗੁਣਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।’

ਫਿਰ ਸਿਪਾਹੀ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਮੁਜਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ, ਸਲੀਬ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਬੈਠ ਗਏ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਾਲੇ ਮੁਜਰਮਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਮਰ ਜਾਣ ਤਕ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ (ਮਰਕੁਸ 15:44, 45)।

ਆਇਤ 37. ਰੋਮੀ ਲੋਕ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਲੀਬਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਅਕਾਰ T, †, ਅਤੇ X ਦੇ ਅਕਾਰ ਨਾਲ। ਯਿਸੂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਦੋਸ਼ਪੱਤਰੀ ਜਿਹੜੀ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਉਤਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਲਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ † ਦੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲੀ ਰਵਾਇਤੀ ਸਲੀਬ ਤੇ ਹੀ ਟੰਗਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕਿਸੇ ਸਿਪਾਹੀ ਵੱਲੋਂ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੱਲਦਿਆਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ (27:31 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਮੁਜਰਮ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਇਲਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਨੇ ਨਿਵਾਰਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਸਹਿਮ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਰੋਮ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਅਜਿਹੇ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆਉਂਦੇ।

ਮੱਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ‘ਇਹ ਯਿਸੂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ।’ ਪੂਰੇ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ ਨੂੰ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਚਾਰੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ‘ਇਹ ਯਿਸੂ ਨਾਸਰੀ ਹੈ, ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ’। ਯਹੂਦੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ‘ਉਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ’ ਪਰ ਪਿਲਾਤੁਸ ਨੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ‘ਮੈਂ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਸੇ ਲਿਖਿਆ’ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਯੂਹੰਨਾ 19:21, 22)।

ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਲੀਬ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀਆਂ (27:38-44)

³⁸ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਡਾਕੂ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ, ਇਕ ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਇਕ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ।
³⁹ਅਤੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਹ ਨੂੰ ਤਾਨੇ ਮਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਹਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ⁴⁰ਤੂੰ ਜਿਹੜਾ

ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ ! ਜੇ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਉੱਤਰ ਆ ! ⁴¹ਅਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਧਾਨ ਜਾਜਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਠੱਠਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ। ⁴²ਉਸ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ! ਇਹ ਇਸਰਾਏਲ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ ! ਹੁਣ ਸਲੀਬੋਂ ਉੱਤਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਦੇ ਉੱਤੇ ਨਿਹਚਾ ਕਰਾਂਗੇ। ⁴³ਉਸਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਾਵੇ ਕਿਉਂ ਜੇ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ। ⁴⁴ਅਰ ਉਹ ਡਾਕੂ ਜਿਹੜੇ ਉਹ ਦੇ ਨਾਲ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਬੋਲੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ।

ਆਇਤ 38. ਇੱਥੇ ਮੱਤੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇ ਡਾਕੂ [ਜਿਹੜੇ] ਉਹ ਦੇ ਨਾਲ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਸਨ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੇਰਵਾ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਲੂਕਾ 23:32 ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਯਿਸੂ ਦੇ ਨਾਲ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਘੁਮਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਗਲਗਥਾ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਇਕ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਾਲ ਯਸਾਯਾਹ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੁਖੀ ਦਾਸ ਨੇ ‘‘ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨਾਲ ਗਿਣਿਆ’’ ਜਾਣਾ ਸੀ (ਯਸਾਯਾਹ 53:12)।

ਗਲਗਥਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਕ ਮੁੱਖ ਸਲੀਬ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੱਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸਲੀਬਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਕੁਝ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਸਲੀਬਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੰਗੇ ਤਿੰਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਘੁਟਨ, ਗਰਮੀ, ਪਸੀਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਵਿਚ, ਅਪਮਾਨ ਅਤੇ ਕੀੜੇ ਝੱਲਣੇ ਪਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘੂਰਾਂ ਝੱਲਣੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਖਤਰਨਾਕ ਮੌਤ ਮਰ ਰਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਘੁਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਫ਼ਰਕ ਵੀ ਸਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੀ ਸਲੀਬ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਪਸਚਾਤਾਪ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕੂ ਦੀ ਸੀ (ਲੂਕਾ 23:39)। ਦੂਜੀ ਤੌਬਾ ਦੀ ਸਲੀਬ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕੂ ਦੀ ਸੀ (ਲੂਕਾ 23:40, 41)। ਤੀਜੀ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੀ ਸਲੀਬ ਸੀ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਮਰਿਆ ਸੀ।

ਮਸੀਹ ਦੇ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ‘‘ਡਾਕੂ’’ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (*leistai*) ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾ ਝਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਈ ਵਾਰ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਰੱਬਾ ਨੂੰ (*leistes*; ਯੂਹੰਨਾ 18:40) ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਫ਼ਸਾਦ ਅਤੇ ਕਤਲ ਦੇ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਮਰਕੁਸ 15:7)। ਯਿਸੂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਦੋ ਜਣੇ ਉਸ ਟੋਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਆਗੂ ਬਰੱਬਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (26:55 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਦੋਹਾਂ ਡਾਕੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂਅ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਦੰਦ ਕਥਾ ਵਿਚ ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਡਿਸਮਾਸ ਅਤੇ ਗੇਸਤਸ ਯੋਥਾਮ ਅਤੇ ਕਾਮਾ, ਯੋਥਾਸ ਅਤੇ ਮਗਤਰਸ, ਤੀਤੁਸ ਅਤੇ ਦਮਕੁਸ ਸਣੇ ਕਈ ਅੱਡੇ ਅੱਡ ਨਾਂਅ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।^੯

ਆਇਤ 39. ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਤਾਨੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਲੀਬ ਦੀ ਥਾਂ ਸਹਿਰ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਯਹੂਦੀਆਂ

ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ (ਯੂਹੰਨਾ 19:20)। ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਮੁਸਾਫਿਰ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਪਸਾਹ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਉਣ ਨਈਂ ਯਹੂਸ਼ਮ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ।

ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਉਹ ਲੋਕ ਯਿਸੂ ਤੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਣਾ ਜ਼ਬੂਰ 22:6, 7 ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਸੀ:

ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੀੜਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹਾਂ,
ਆਦਮੀ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤੁੱਛ ਹਾਂ।
ਜਿੰਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਖੌਲ ਵਿਚ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹਨ,
ਉਹ ਬੁੱਲ ਪਸਾਰਦੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਆਇਤ 40. ਇਹ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਸਨ, “ਤੂੰ ਜਿਹੜਾ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਉਂਦਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ! ਜੇ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਉੱਤਰ ਆ!” ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਿਛਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, “ਇਸ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਢਾਹ ਸੁੱਟੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ” (ਯੂਹੰਨਾ 2:19)। ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪੁੱਠਾ ਸਿੱਧਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੀ ਯਹੂਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਬੁਠੇ ਗਵਾਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਲਝਣ ਭਰੇ ਵਿਚਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬੋਲੇ ਸਨ (26:60, 61 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਜਾਹਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬੁਠਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਯਿਸੂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਦੂਜਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿ (“ਜੇ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ...”) ਉਜਾੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ੈਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਯਿਸੂ ਦੀਆਂ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ (4:3, 6 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਖ਼ੁਦਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਬੰਧ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਠੱਠਾ ਉਡਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਾਸੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹੀ ਤਰਕ ਕਿ ਉਹ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਪਿਤਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 5:7-9)।

ਆਇਤ 41. ਦੂਜੀ ਜਮਾਤ ਜਿਸ ਨੇ ਯਿਸੂ ਉੱਤੇ ਤਾਨੇ ਕੱਸੇ ਸਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜ਼ਕਾਂ... ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂਅ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਲੀਬ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਜਮਾਤ ਦਾ ਹੋਣਾ ਯਿਸੂ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।⁷

ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*empaizo* ਤੋਂ) ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਠੱਠਾ ਮਾਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਚਿੜਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।⁸ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰੂਹਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸਿਆਣੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਬੱਚਿਆਂ ਵਰਗਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬੁੱਕਦਿਆਂ, ਮੁੱਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮੁਜਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਸੀ (26:67, 68)।

ਜਿਸੂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਹੀ ਲੋਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਤੀਹ ਸਿੱਕਿਆ ਦੀ ਖ਼ਾਤਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਯਹੂਦਾ ਨਾਲ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਸੀ (26: 14–16)। ਇਹ ਉਹੀ ਲੋਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ (26: 57–68; ਯੂਹੰਨਾ 19: 7)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਲਾਤੁਸ ਉੱਤੇ ਜਿਸੂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਨੂੰ ਜਿਸੂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭੜਕਾਇਆ ਸੀ (27: 20–25)। ਇਨਸਾਨੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਹੁੰਦਾਂ ਤਾਂ ਜਿਸੂ ਸਲੀਬ ਤੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਤਾਂ ਵੀ ਜਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਸ਼ਟ ਚਾਲ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਦੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਅਬਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2: 23, 24)।

ਆਇਤ 42. ਜਿਸੂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦੇ ਕਿ ‘ਉਸ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ!’ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੋਅਜ਼ਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਰਹਿਮ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੇ ਉਹ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮਸੀਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿਸੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ (11: 2–6; ਯੂਹੰਨਾ 20: 30, 31)।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਜਿਸੂ ਕੋਲ ਅਜੇ ਵੀ ਮੋਅਜ਼ਜ਼ੇ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਸਲੀਬ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਉਹ ਦੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਜਿਸੂ ਦੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਮੰਨ ਲਿਆ।

ਵਿਅੰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਜ਼ਾਲਿਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਸੂ ਨੂੰ ਇਸਰਾਏਲ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜ਼ਕ ਕਯਾਫ਼ਾ ਨੇ ਜਿਸੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਲਾ ਉਹ ‘ਮਸੀਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ’ ਹੈ (26: 63)। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਿਲਾਤੁਸ ਨੇ ਜਿਸੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਲਾ ਉਹ ‘ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ’ ਹੈ (27: 11)। ਜਿਸੂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ (26: 64; 27: 11)। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਣ ਦੀ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਝਲਕ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਜਿਸੂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਵਿਚ (27: 28–31) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਲਿਖੀ ਦੋਸ਼ਪੱਤਰੀ ‘ਇਹ ਜਿਸੂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ’ (27: 37) ਵਿਚ ਹੈ।

ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਆਖਿਆ, ‘ਹੁਣ ਸਲੀਬੋਂ ਉੱਤਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਦੇ ਉੱਤੇ ਨਿਹਚਾ ਕਰਾਂਗੇ।’ ਉਹ ਉਸਦਾ ‘ਮਖੌਲ’ ਉਡਾ ਰਹੇ ਸਨ (ਲੂਕਾ 23: 35)। ਜਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਹਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਹ ਸਲੀਬ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਗਲਤ ਸੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਹਾਨਾ ਬਭ ਲੈਂਦੇ। ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਵਿਚ ਜਿਸੂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਅਬਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਨਮੂਨਾ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ (10: 38, 39 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ; 16: 24–26)।

ਆਇਤ 43. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਆਖਿਆ, ‘ਉਹਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਜੇ

ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਾਵੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁਫ਼ਰ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਜ਼ਬੂਰ 22:8 ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਉਸ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਹੈ; ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਵੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੈ' (NIV)।⁹ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂ ਖੁਦਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਤੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ (26:63, 64)। ਉਹ ਇਹ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਖੁਦਾ ਉਸ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੇ।¹⁰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਦੇ ਉਸ ਕੰਮ ਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿੰਨੀ ਘੱਟ ਸਮਝ ਸੀ!

ਭੀੜ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਆਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਯਹੂਦੀ ਹਾਕਮ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ (27:41-43; ਮਰਕੁਸ 15:31, 32; ਲੂਕਾ 23:35)।

ਆਇਤ 44. ਉਹ ਡਾਕੂ ਜਿਹੜੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤੀਜੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ।¹¹ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਬੋਲੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, 'ਭਲਾ, ਤੂੰ ਮਸੀਹ ਨਹੀਂ ਹੈਂ?' ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਬਚਾ' (ਲੂਕਾ 23:39)।

ਮੱਤੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਡਾਕੂ ਦੇ ਮੰਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਲੂਕਾ 23:40-43 ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲਿਆ। ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਤੋਬਾ ਹੋਈ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਦਾ ਅੱਗੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਯਿਸੂ ਦੀ ਦੁਆ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਲੂਕਾ 23:34)। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਯਿਸੂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਾਰਣ ਜੋ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੇ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ ਮਨ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਲਾ ਫ਼ਰਕ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ, 'ਹੇ ਯਿਸੂ ਜਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰੀਂ' (ਲੂਕਾ 23:42)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, 'ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਭਈ ਅੱਜ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਸੁਰਗਲੋਕ ਵਿਚ ਹੋਵੇਂਗਾ' (ਲੂਕਾ 23:43)।

ਸਲੀਬ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਅੰਤ ਅਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (27:45-54)

⁴⁵ਦੁਪਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਤੀਏ ਪਹਿਰ ਤੀਕਰ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਨ੍ਹੇਰਾ ਰਿਹਾ। ⁴⁶ਅਰ ਤੀਏ ਕੁ ਪਹਿਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਕਿ 'ਏਲੀ ਏਲੀ ਲਮਾ ਸਬਕਤਾਨੀ' ਜਿਹ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਤੈਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ? ⁴⁷ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਉੱਥੇ ਖੜੇ ਸਨ ਸੁਣ ਕੇ ਬੋਲੇ, ਇਹ ਏਲੀਯਾਹ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ⁴⁸ਅਰ ਝੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਦੌੜ ਕੇ ਸਪੰਜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿਰਕੇ ਨਾਲ ਭੇਂਵਿਆ ਅਤੇ ਕਾਨੇ ਉੱਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਹ ਨੂੰ ਚੁਸਾਇਆ। ⁴⁹ਹੋਰਨਾਂ ਆਖਿਆ, ਰਹਿਣ ਦਿਹ। ਅਸੀਂ ਵੇਖੀਏ ਭਲਾ, ਏਲੀਯਾਹ ਉਹ ਦੇ ਬਚਾਉਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? ⁵⁰ਯਿਸੂ ਨੇ ਫੇਰ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ⁵¹ਅਰ ਵੇਖੋ, ਹੈਕਲ ਦਾ ਪੜਦਾ ਉੱਪਰੋਂ ਲੈਕੇ ਹੇਠਾਂ ਤਾਈਂ ਪਾਟ ਕੇ ਦੋ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਤਿੜਕ ਗਏ। ⁵²ਅਤੇ ਕਬਰਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈਆਂ ਅਰ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਲੋਧਾਂ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ⁵³ਅਰ ਉਹ ਦੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ

ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੱਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ।⁵⁴ ਸੂਬੇਦਾਰ ਅਰ ਜਿਹੜੇ ਉਹ ਦੇ ਨਾਲ ਯਿਸੂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਭੁਚਾਲ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਡਰੇ ਅਤੇ ਬੋਲੇ, ਇਹ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ !

ਆਇਤ 45. ਪਿਲਾਤੁਸ ਅੱਗੇ ਯਿਸੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਵੇਰੇ 6:00 ਵਜੇ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸਵੇਰੇ 9:00 ਵਜੇ ਹੋਇਆ ਸੀ (27:1, 35 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਦੁਪਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਤੀਏ ਪਹਿਰ ਤੀਕਰ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਨ੍ਹੇਰਾ ਰਿਹਾ। ‘ਦੁਪਹਿਰਾਂ’ ਦਿਨ ਦੇ 12:00 ਵਜੇ ਅਤੇ ‘ਤੀਏ ਪਹਿਰ’ ਸ਼ਾਮ ਦੇ 3:00 ਵਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਛੇ ਘੰਟੇ ਤਕ ਸਲੀਬ ਤੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋਪਹਿਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਘੰਟਿਆਂ ਤਕ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਹਨੇਰਾ ਰਿਹਾ। ਲੂਕਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਨੇਰਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ‘ਸੂਰਜ ਕਾਲਾ ਪੈ ਗਿਆ’ ਸੀ (ਲੂਕਾ 23:45)। ‘ਕਾਲਾ ਪੈ ਗਿਆ’ ਦੇ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*ekleipo*) ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ‘ਨਕਾਮ’ ਜਾਂ ‘ਭੁੱਜ ਜਾਣਾ।’ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸ਼ਬਦ ‘ਲਹਿਣ’ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਹਨੇਰਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਆਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਸਾਹ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪੂਰਣਮਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਨ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਲਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਅਲੌਕਿਕ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਬਾਈਬਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਰੋਤ ਯਿਸੂ ਦੀ ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।¹² ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਲੇਖਕ ਟਰਟੁਲੀਅਨ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਉਸੇ ਘੜੀ ਜਦ ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਚਕਮ ਵਿਚ ਸੀ, ਦਿਨ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਮਸੀਹਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਬੂਵਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ।¹³

ਮੱਤੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤਕ ਅਰਥ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਨੇਰੇ ਨਾਲ ਬੁਰਿਆਈ ਨੂੰ (1 ਯੂਹੰਨਾ 1:5), ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਟੰਗੇ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਰਿਹਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਲੈ ਲੈਣ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਸੋਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਯਸਾਯਾਹ 5:30; 13:9-11; ਯੋਏਲ 3:14, 15; ਆਮੋਸ 8:9)। ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਬੁਰਿਆਈ ਲਈ ਜੋ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਮਸੀਹ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ (ਯਸਾਯਾਹ 53:5, 6, 10, 11; 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 5:21; ਗਲਾਤੀਆਂ 3:13; 1 ਪਤਰਸ 2:24; 3:18; 1 ਯੂਹੰਨਾ 2:2; 4:10)। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦਿਨ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਾਲਾ ਦਿਨ ਸੀ।

ਆਇਤ 46. ਤੀਏ ਕੁ ਪਹਿਰ ਭਾਵ ਸ਼ਾਮ 3:00 ਕੁ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਕਿ ‘ਏਲੀ ਏਲੀ ਲਮਾ ਸਬਕਤਾਨੀ।’ ਮੱਤੀ ਭਾਵੇਂ ਯਹੂਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਬਰਾਨੀ (ਅਰਾਮੀ) ਭਾਸ਼ਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਧਾਰਣ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਯੂਨਾਨੀ ਵਿਚ ਆਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੜਪ ਭਰੀ ਇਸ ਪੁਕਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ, ‘ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ?’ ਯਿਸੂ ਜ਼ਬੂਰ 22:1

ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਹਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਸੀਹਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਇਸ ਜ਼ਬੂਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹਵਾਲੇ ਇਸੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ (27:39, 43 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਮੱਤੀ ਅਤੇ ਮਰਕੁਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਸਲੀਬ ਤੋਂ ਯਿਸੂ ਦਾ ਕਲਮਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਪੁਕਾਰ ਹੈ। ਮੱਤੀ 27:46 ਵਿਚ ‘‘ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ’’ ਲਈ ਏਲੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਮਰਕੁਸ 15:34 ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਰਾਮੀ ਸ਼ਬਦ ਏਲੋਈ ਹੈ। ਲੂਕਾ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਕਲਮੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ (ਲੂਕਾ 23:34, 43, 46; ਯੂਹੰਨਾ 19:26, 27, 28, 30) ਜੋ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸੱਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੱਤੀ ਅਤੇ ਮਰਕੁਸ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ? ਭਲਾ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ? ਭਲਾ ਉਹ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕੋ ਹੀ ਇਲਾਹੀ ਆਤਮਾ ਹਨ? ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯਿਸੂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੋਹਰਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੋਵੇਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਯਿਸੂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਲੋਕ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯਿਸੂ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਝਾਅ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਤਿਆਗੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਬੂਰ 22:1 ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਸੁਚਮੁਚ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਸਕਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਯਿਸੂ ਪੂਰੇ ਅਨਾਦੀਕਾਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉੱਥੇ ਆਪਣੇ ਸੁਰਗੀ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਣ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾਲ ਕੁਰਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਲੈ ਲਿਆ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦਾ-ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਤੋਂ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅੱਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ‘‘ਪਿਤਾ ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਗੁੱਸਾ ਪਾਪ ਰਹਿਤ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਲਾਸਾਨੀ ਫ਼ਜ਼ਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਪਾਪ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।’’¹⁴

ਯਿਸੂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਨੁਕਸਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਵੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਯਿਸੂ ਪੁਕਾਰ ਉੱਠਿਆ ਸੀ, ‘‘ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ।’’ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਬੂਰ 22 ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਕ ਫ਼ਤਹਿਮੰਦ ਗੱਲ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜ਼ਬੂਰ 22:22 ਨੂੰ ਇਬਰਾਨੀਆਂ 2:12 ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ: ‘‘ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਆਪਣਿਆਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਉਸਤਤ ਕਰਾਂਗਾ।’’

ਆਇਤ 47. ਸਲੀਬ ਤੇ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਨਿੱਕਲੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ. ਡਬਲਯੂ. ਮੈਕਗਰਵੇ ਨੇ ਯਿਸੂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਹੁਣ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਟੰਗੇ ਛੇ ਘੰਟੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੇਹੱਦ ਤਕਲੀਫ਼ ਅਤੇ ਲਹੂ ਵਹਿ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਸੀਨੇ ਦੇ ਪੱਠਿਆਂ ਵਿਚ

ਵੱਡਾ ਖਿਚਾਅ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਟੰਗੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖਿੱਚੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ।¹⁵

ਯਿਸੂ ਦੇ ਇਹ ਪੁਕਾਰਣ ਤੇ ਕਿ ‘ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸੁਰ’ (Eli) ਕਿੰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਉੱਥੇ ਖੜੇ ਸਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਗਲਤ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ, ‘ਇਹ ਏਲੀਯਾਹ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।’ ਇਸ ਨਬੀ ਉੱਤੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ (2 ਰਾਜਿਆਂ 2: 11, 12) ਅਤੇ ਇਹ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ‘ਏਲੀਯਾਹ ਆਵੇਗਾ’ (ਮਲਾਕੀ 4: 5), ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਸੀ (11: 14; 16: 14; 17: 3 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਏਲੀਯਾਹ ਸਤਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮੌਤ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਤਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਇਤ 48. ਕੋਲ ਖੜੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਕੁਝ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਏਲੀਯਾਹ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਬੈਠਣਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਸਪੰਜ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰਕੇ (oxos) ਵਿਚ ਡੋਬ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਾਨੇ ਉੱਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਚੁਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਇਹ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ‘ਮੈਂ ਪਿਆਸਾ ਹਾਂ’ (ਯੂਹੰਨਾ 19: 28)। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਪਿੱਤ ਮਿਲਿਆ ਦਾਖਰਸ (oinos) ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ (27: 34), ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਿਰਕਾ ਪੀ ਲਿਆ (ਯੂਹੰਨਾ 19: 30)। ਇਹ ਘੱਟਨਾ ਜ਼ਬੂਰ 69: 21 ਦੀ ਝਲਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ‘ਤੇਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਕਾ ਪਿਆਇਆ।’

ਪੀਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਚੀਜ਼ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਤਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੱਸਤਾ ਦਾਖਰਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੋਮੀ ਸਿਪਾਹੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੀਂਦੇ ਸਨ (ਵੇਖੋ ਲੂਕਾ 23: 36)। ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਾ ਯਿਸੂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਮਦਦਗਾਰ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਇਤ 49. ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਯਿਸੂ ਏਲੀਯਾਹ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਧੇਰੇ ਚੌਕਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਅਸੀਂ ਵੇਖੀਏ ਭਲਾ, ਏਲੀਯਾਹ ਉਹ ਦੇ ਬਚਾਉਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।’ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਨਬੀ ਏਲੀਯਾਹ ਸਚਮੁਚ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਯਿਸੂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਹੀ ਉਡਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਆਇਤ 50. ਇਸ ਦੇ ਫੌਰਨ ਬਾਅਦ ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਕਿ ‘ਹੇ ਪਿਤਾ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਤਮਾ ਤੇਰੇ ਹੱਥੀ ਸੌਂਪਦਾ ਹਾਂ’ (ਲੂਕਾ 23: 46) ਫੇਰ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ। ‘ਸੌਂਪਦਾ’ ਜਾਂ ‘ਦਿੰਦਾ’ (KJV) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਛੱਡਣਾ’ ਜਾਂ ‘ਸਪੁਰਦ ਕਰਨਾ।’ ਯਿਸੂ ਦੇ ‘ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ’ ਪੁਕਾਰਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿ ‘ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ!’ (ਯੂਹੰਨਾ 19: 30)। ਜਿਤ ਦੀ ਇਸ ਪੁਕਾਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ‘ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ’ (ਯੂਹੰਨਾ 19: 30) ਜਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਕੰਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਸੀ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਲੈ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੌਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਬਾਅਦ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ (ਯੂਹੰਨਾ 10: 15–17)।

ਆਇਤ 51. ਦੋਪਹਿਰ 12:00 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਮ 3:00 ਵਜੇ ਤਕ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਹਨੇਰਾ ਛਾਇਆ ਰਿਹਾ (27:45)। ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਚਮਤਕਾਰੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ। ਹੈਕਲ ਦਾ ਪਰਦਾ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਰਦਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਕੂਚ 26:31-33; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 9:3)। ਉੱਪਰੋਂ ਲੈਕੇ ਹੇਠਾਂ ਤਾਈਂ ਪਾਟ ਕੇ ਦੋ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਿਸ਼ਨਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੜਦਾ ‘ਬਹੱਤਰ ਡੋਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਘੇ ਉੱਤੇ ਬੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਡੋਰੀ ਚੌਵੀ ਤਾਣੀਆਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਚਾਲੀ ਹੱਥ [ਸੱਠ ਫੁਟ] ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਵੀਹ ਹੱਥ [ਤੀਹ ਫੁਟ] ਚੌੜਾ ਸੀ।’¹⁶ ਜੇਸੇਫ਼ਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਨੀਲੀ, ਮਹੀਨ ਸਣ ਅਤੇ ਸੁਰਖ ਲਾਲ ਰੰਗ ਅਤੇ ਬੈਂਜਣੀ ਰੰਗ ਨਾਲ ਬੁਣਿਆ ਅਤੇ ਸਚਮੁਚ ਵਿਚ ਅਨੌਖੀ ਬੁਣਾਈ ਵਾਲਾ ਬਾਬੁਲ ਦਾ ਪੜਦਾ’ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।¹⁷

ਮੱਤੀ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੜਦੇ ਦਾ ਪਾਟ ਜਾਣਾ ਬੜੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਹ ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਯਾਜਕਾਈ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਅੰਤ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ (24:1, 2), ਹੈਕਲ 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਦੀ ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਪੜਦੇ ਦਾ ਪਾਟ ਜਾਣਾ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਮਿਲ ਰਸਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਬਰਾਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਪੜਦੇ ਦੇ ਰੂਪਕ ਤੋਂ ਇਹ ਨਿਚੋੜ ਕੱਢਿਆ ਹੈ:

ਅਤੇ ਉਹ ਆਸਾ ਮਾਲੇ ਸਾਡੀ ਜਾਨ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਚੱਲ ਅਤੇ ਇਸਥਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੜਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਗੂ ਬਣ ਕੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਮਲਕਿਸਿਦਕ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਦਾ ਤੀਕ ਦਾ ਪਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਬਣਿਆ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 6:19, 20)।

ਇਬਰਾਨੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਉਪਰੰਤ ਹੇ ਭਰਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਯਿਸੂ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਦਿਲੇਰੀ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਓਸ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਰਾਹ ਥੀਂ ਜਿਹੜਾ ਉਹ ਨੇ ਪੜਦੇ ਮਾਨੋ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਥਾਣੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਿਆ’ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 10:19, 20)। ਐਫ਼. ਐਫ਼. ਬਰੂਸ ਨੇ ਪੜਦੇ ਦੇ ਇਸ ਪਾਟਣ ਨੂੰ ‘ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਘਟਨਾ’ ਦੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਯਿਸੂ ਦੀ ਮੌਤ ਵਿਚ, ... ਖੁਦਾ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਆਪ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।’¹⁸ ਯਿਸੂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ; ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਯੁੱਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ (ਵੇਖੋ ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 2:14; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 8:13)।

ਯਿਸੂ ਦੀ ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮੋਅਜਜ਼ਾ ਉਹ ਭੁਚਾਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਤਿੜਕ ਗਏ। ਸਿਰਫ਼ ਮੱਤੀ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਮੋਅਜਜ਼ੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਭੁਚਾਲ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਦੇ ਪੜਦੇ ਦੇ ਪਾਟਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਇਤਾਂ 52, 53. ਕਥਰਾਂ ਦਾ ਖੁੱਲ ਜਾਣਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭੁਚਾਲ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਜੀ ਉੱਠਣਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਮੋਅਜਜ਼ਾ ਸੀ। ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਲੋਥਾਂ

ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਜੀ ਉੱਠੇ ਇਹ ਲੋਕ ਯਿਸੂ ਦੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਤਕ ਆਪ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਸਿਰਫ਼ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਲਈ ਮਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਜ਼ਰ ਵਾਂਗ (ਯੂਹੰਨਾ 11:43, 44; 12:2), ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਿਛਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਹਨੇਰਾ ਭਾਵੇਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਪਾਪ ਦਾ ਬੋਝ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ (27:45) ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ ਅਤੇ ਹੈਕਲ ਦੇ ਪੜਦੇ ਦਾ ਪਾਟ ਜਾਣਾ ਖੁਦਾ ਤਕ ਨਵੀਂ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (27:51), ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਫ਼ਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦੀ ਝਲਕ ਸੀ। ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਜੀ ਉੱਠਣਾ ਮਸੀਹ ਦੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਇਤ 54. ਭੁਚਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਯਿਸੂ ਦੇ ਮਰਨ ਦੇ ਢੰਗ (ਮਰਕੁਸ 15:39) ਨੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਸਲੀਬ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਤੇ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਉਹ ਦੇ ਨਾਲ ਯਿਸੂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਿਆ। ਇਹ ਸਖ਼ਤ ਦਿਲ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸਭ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਡਰੇ ਅਤੇ ਬੋਲੇ, ਇਹ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ! (14:33; 16:16 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਇਹੀ ਗੱਲ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ (ਮਰਕੁਸ 15:39)। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਵੱਲੋਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਹੋਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਔਰਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਇਹ ਸਭ ਵੇਖਦੀਆਂ ਸਨ (27:55, 56)

⁵⁵ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਤੀਵੀਆਂ ਦੂਰੋਂ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਲੀਲ ਤੋਂ ਉਹ ਦੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਸਨ। ⁵⁶ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਰੀਅਮ ਮਗਦਲੀਨੀ ਅਤੇ ਯਾਕੂਬ ਅਰ ਯੋਸੇਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਰੀਅਮ ਅਤੇ ਜ਼ਬਦੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੀ।

ਆਇਤ 55. ਬਹੁਤ ਤੀਵੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸੁੱਕਰਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ (ਮਰਕੁਸ 15:40, 41; ਲੂਕਾ 23:49; ਯੂਹੰਨਾ 19:25-27)। ਉਹ ਯਿਸੂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਲੀਲ ਤੋਂ ਉਹ ਦੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਸਨ। ‘ਟਹਿਲ’ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (*diakoneo*) ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਲਈ ਉਪਾਅ’ (NRSV) ਜਾਂ ‘ਦੀ ਸੰਭਾਲ’ (NLT) ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ (ਲੂਕਾ 8:1-3) ਜਾਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਖਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ (ਲੂਕਾ 10:40)। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿਹੜੇ ਗਥਸਮਨੀ ਦੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ (26:56), ਹਿੰਮਤੀ ਔਰਤਾਂ ਯਿਸੂ ਨਾਲ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਉਹ ਅਖੀਰ ਤਕ ਉਹ ਉਹਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਘਰਮੰਡ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਉਹ ਦੂਰੋਂ ਖਲੋ ਕੇ ਵੇਖਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸਕਰ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਸਲੀਬ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਫ਼ਾਸਲਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰੋਮੀਆਂ ਨੇ ਸਲੀਬ ਦੇ

ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕ ਦਾਇਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਯਿਸੂ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਤਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਦੇ ਕੋਲ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਫ਼ਦਾਰ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਕਿੰਨਾ ਸਕੂਨ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਇਤ 56. ਮੌਤੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਫੋਰਿਸ਼ਟ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਿਆਮ ਮਗਦੀਲਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਗਦਲਾ ਨਾਮਕ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੀ (15:39 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਲੂਕਾ 8:2 ਅਨੁਸਾਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸਤ ਬਦਰੂਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਦੇ ਲਈ ਉਸਦਾ ਸਮਰਪਣ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਸੀ (27:61; 28:1 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਇਕ ਹੋਰ ਮਰਿਆਮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੋਸੇਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੀ। ਮਰਕੁਸ 15:40 ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੋਸੇਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਯੂਹੰਨਾ 19:25 ਵਾਲੇ ਕਲੋਪਾਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਔਰਤ ਜ਼ਬਦੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਭਾਵ ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਦੀ ਮਾਤਾ (4:21, 22 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਮਰਕੁਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲੋਮੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਮਰਕੁਸ 15:40; 16:1)। ਇਹ ਉਹ ਔਰਤ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਯਿਸੂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਆਉਣ ਦੀ ਸਿਪਾਰਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਆਈ ਸੀ (20:20-23)।

ਲੂਕਾ 23:49 ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ‘‘ਜਾਣੂ ਪਛਾਣੂ’’ ਹੋਰ ਲੋਕ ‘‘ਦੂਰੋਂ ਖਲੋ ਕੇ ਇਹ ਹਾਲ ਵੇਖ’’ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੂਹੰਨਾ 19:26, 27 ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਰਿਆਮ ਪਿਆਰੇ ਚੇਲੇ ਯੂਹੰਨਾ ਕੋਲ ‘‘ਖੜੀ’’ ਸੀ।

ਯਿਸੂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬੇਪਰਤੀਤੀ ਅਤੇ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਖੜੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਰ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਨਿਰਾਸ਼ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਔਰਤਾਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋ ਗਏ (27:61; ਲੂਕਾ 23:55)।

~~~ ਸਬਕ ~~~

ਯਿਸੂ ਨੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ

ਸਲੀਬ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ (27:33-50)

ਜਿੰਨਾਂ ਅਸੀਂ ਸਲੀਬ ਬਾਰੇ ਜਾਣਾਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੁਕਤੀਦਾਤੇ ਨਾਲ ਉਸ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ, ਪਿਆਰ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਹਾਂਗੇ। ਸਲੀਬ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਣਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਜਾਂ ਸੰਜੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਲੀਬ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸਨਾਤਨ ਮੰਸ਼ਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਲਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਸਲੀਬ ਖੁਦਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਅਫ਼ਸੀਆਂ 1:3, 4; 2 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 1:9; 1 ਪਤਰਸ 1:19, 20)।

ਸਾਡੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਵਿਖਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੁਕੱਮਲ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣਾ ਖੁਦਾ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ (ਰੋਮੀਆਂ 3:24-26)? ਯਿਸੂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਲੀਬ ਨੂੰ ਇਕ ਲੋੜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ

(16:21-23)। ਉਸ ਨੇ ਸਲੀਬ ਨੂੰ ਸਵੈਇੱਛਾ ਨਾਲ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ।

ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਗੱਲ ਨੇ ਸਲੀਬ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ? (27:40)

ਰੋਮੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਕਿੱਲ ਠੋਕੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ (ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 20:25), ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਰੱਖਿਆ ਕਿਸ ਗੱਲ ਨੇ ਜਦ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਜੇ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਸਲੀਬ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉੱਤਰ ਆ’ (27:40)? ਉੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੱਲਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ (26:53; ਯੂਹੰਨਾ 10:17, 18), ਬਲਕਿ ਪਿਤਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੇ ਰੱਖਿਆ (26:39)। ਯਿਸੂ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤਕ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸਨਾਤਨ ਮੰਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇ (ਫ਼ਿਲਿੱਪੀਆਂ 2:5-11)। ਉਸ ਨੇ ‘ਉਸ ਅਨੰਦ ਨਮਿਤ ਜੋ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ’ ਸਲੀਬ ਨੂੰ ਝੱਲ ਲਿਆ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 12:2)। ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਇਸ ਵੱਡੇ ਮੁਜ਼ਾਹਿਰੇ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਅਤੇ ਮਸੀਹ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਸਾਡੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਣਾਵੇ।

ਸਲੀਬ ਤੋਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸੱਤ ਕਲਮੇ (27:46)

ਮੱਤੀ ਨੇ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਕਲਮੇ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁੱਲ ਸੱਤ ਕਲਮੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ:

1. ‘ਹੇ ਪਿਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਭਈ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ’ (ਲੂਕਾ 23:34)।
2. ‘ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਭਈ ਅੱਜ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਸੁਰਗਲੋਕ ਵਿਚ ਹੋਵੇਂਗਾ’ (ਲੂਕਾ 23:43)।
3. ‘ਅਹੁ ਵੇਖ, ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ... ਅਹੁ ਵੇਖ ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ’ (ਯੂਹੰਨਾ 19:26, 27)।
4. ‘ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਤੈਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ?’ (ਮੱਤੀ 27:46; ਮਰਕੁਸ 15:34)।
5. ‘ਮੈਂ ਤਿਹਾਇਆ ਹਾਂ’ (ਯੂਹੰਨਾ 19:28)।
6. ‘ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ’ (ਯੂਹੰਨਾ 19:30)।
7. ‘ਹੇ ਪਿਤਾ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਤਮਾ ਤੇਰੇ ਹੱਥੀਂ ਸੌਂਪਦਾ ਹਾਂ’ (ਲੂਕਾ 23:46)।

ਡੇਵਿਡ ਸਟਿਵਰਟ

“ਸੁਰਗਲੋਕ” ਕੀ ਹੈ ? (27:50)

ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਦਿਨ ਤੋਂ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰ ਤਕ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਯਿਸੂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਕਿਤੇ ਸੀ। ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਸੀ? ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਸੀ (ਲੂਕਾ 23:46), ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 20:17)। ਉਸ ਨੇ ਪਸਚਾਤਾਪੀ ਡਾਕੂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ, ‘ਅੱਜ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਸੁਰਗਲੋਕ ਵਿਚ ਹੋਵੇਂਗਾ’ (ਲੂਕਾ 23:43)। ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*paradeisos*) ਜਿਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਸੁਰਗਲੋਕ’ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਪੰਜਾਰੀ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ

ਸੁਰਗ-ਅਨੁਵਾਦਕ), ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘‘ਖੁਬਸੂਰਤ ਬਾਗ ਜਾਂ ਪਾਰਕ’’ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਰਗਲੋਕ ਜਾਂ ਫ਼ਿਰਦੌਸ ਹੈ ਕਿੱਥੋ? ਜਿਸੂ ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਕਬਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਨੇਰ ਭਰੀ ਕਬਰ ਸੁਰਗਲੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਨਵਾਂ ਨੇਮ ਸਰੀਰਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਬਦੀ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂਅ ‘‘ਹੇਡਿਸ’’ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਿੱਖ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਵ ਜਿਸਮ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੇ ਇਸ ਆਰਜ਼ੀ ਨਿਵਾਸ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਲੂਕਾ 16: 19-31)।

ਧਰਮੀ ਅਤੇ ਕੁਧਰਮੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹੇਡਿਸ ਜਾਂ ਅਧੋਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਇੱਥੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਸੂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਾਲੇ ਮੰਗਤੇ ਲਾਜ਼ਰ ਨੂੰ ਅਬਰਾਹਾਮ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਸਕੂਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ‘‘ਤਕਲੀਫ਼’’ ਵਿਚ ਸੀ (ਲੂਕਾ 16: 22, 23)। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੀ ਖੱਡ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅੱਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਲੂਕਾ 16: 26)। ਜਦ ਜਿਸੂ ਮਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਰਗਲੋਕ ਜਾਂ ਫ਼ਿਰਦੌਸ ਵਿਚ ਗਿਆ (ਲੂਕਾ 23: 43)। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਧੋਲੋਕ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇ ਥਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੀ ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅਧੋਲੋਕ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਵੇਗਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 20: 13)। ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦਕਿ ਸੁਰਗਲੋਕ ਜਾਂ ਫ਼ਿਰਦੌਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਖਲੋਤਾ ਸ਼ਤੀਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਮੁਜਰਿਮ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿੱਲ ਠੋਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਤਿਰਫ਼ੇ ਸ਼ਤੀਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਗੱਡੇ ਗਏ ਸ਼ਤੀਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪੈਰ ਗੱਡੇ ਗਏ ਸ਼ਤੀਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ²ਪਲੁਟਾਰਕ *ਮੋਰੇਲੀਆ* 554ਬੀ। ³ਜੋਸੇਫ਼ਸ *ਅਗੋਸਟ ਅਪਿਅਨ* 2. 4. ⁴ਜੌਂਡਰਵਨ *ਇਲੱਸਟ੍ਰੇਟਡ ਬਾਈਬਲ ਬੈਕਗਰਾਊਂਡਜ਼ ਕਮੈਂਟਰੀ*, ਜਿਲਦ 1, ਮੈਥਿਊ, ਮਾਰਕ, ਲੂਕਾ, ਸੰਘਾ. ਕਲਿੰਟਨ ਈ. ਆਰਨੋਲਡ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਜੌਂਡਰਵਨ, 2002), 178 ਵਿਚ ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਵਿਲਕਿੰਸ, ‘‘ਮੈਥਿਊ’’; *ਦ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਾਈਬਲ ਇੰਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ*, ਸੋਧਿਆ ਅੰਕ, ਜਿਉਫ਼ਰੀ ਡਬਲਯੂ. ਬ੍ਰੈਮਿਲੇ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸਿੰਗ ਕੰ., 1982), 2: 523-24 ਵਿਚ ਡੇਵਿਡ ਐਫ਼. ਪੇਨ, ‘‘ਗੋਲਗੋਥਾ।’’ ⁵ਟਾਲਮੁਡ *ਸੈਨਹੇਡ੍ਰਿਨ* 43ਏ; ਵੇਖੋ ਕਹਾਉਤਾਂ 31: 6. ⁶ਜੈਕ ਪੀ. ਲੂਈਸ, *ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ*, ਪਾਰਟ 2, ਦ ਲਿਵਿੰਗ ਵਰਡ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਆਸਟਿਨ, ਟੈਕਸਸ: ਸਵੀਟ ਪਬਲੀਸਿੰਗ ਕੰ., 1976), 162; ਮੈਜਰ, 57-58, 153. ⁷ਲਿਓਨ ਮੌਰਿਸ, *ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ*, ਪਿੱਲਰ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸਿੰਗ ਕੰ., 1992), 717. ⁸*ਬਿਓਲੋਜਿਕਲ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਆਫ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ*, ਸੰਘਾ. ਗਰਹਰਡ ਕਿੱਟਲ ਐਂਡ ਗਰਹਰਡ ਫ੍ਰੈਡ੍ਰਿਕ, ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਅਨੁ. ਜਿਉਫ਼ਰੀ ਡਬਲਯੂ. ਬ੍ਰੈਮਿਲੇ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸਿੰਗ ਕੰ., 1985), 758 ਵਿਚ ਜੀ. ਬਰਟ੍ਰਮ, ‘‘*paizo.*’’ ⁹ਜ਼ਬੂਰ 22 ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਆਇਤ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ (27: 39 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ¹⁰ਵੇਖੋ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦਾ ਸਰਵਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੀਤ 2: 17-20.

¹¹ਲੂਕਾ ਨੇ ਚਾਰ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇਕ ਚੌਥੇ ਜੱਥੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਲੂਕਾ 23:36, 37)।
¹²ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਓਰੀਗਨ ਨੇ ਮਸੀਹ ਦੇ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੌਰਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ (ਓਰੀਗਨ *ਅਗੋਂਸਟ ਸੈਲਸਸ* 2. 33.) ਇਸ ਰਵਾਇਤ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪੁੰਤਿਉਸ ਪਿਲਾਤੁਸ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਦ ਲੈਟਰ ਆਫ ਪਾਈਲੇਟ ਟੂ ਦ ਟਿਥੋਰਿਉਸ) ¹³ਟਰਟੁਲੀਅਨ ਅਪੋਲੋਜੀ 1.21. ¹⁴ਜੌਨ ਮੈਕਾਰਥਰ, ਜੂ., *ਦ ਮੈਕਾਰਥਰ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ: ਮੈਥਿਊ 24-28* (ਸਿਕਾਗੋ: ਮੂਡੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1989), 270. ¹⁵ਜੇ. ਡਬਲਯੂ. ਮੈਕਗਰਵੇ, *ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ*, ਜਿਲਦ 1, ਮੈਥਿਊ, ਐਂਡ ਮਾਰਕ (ਪੰਨਾ ਰਹਿਤ, 1875; ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ, ਡਿਲਾਈਟ, ਆਰਕੈਂਸਾ: ਗੌਸਪਲ ਲਾਈਟ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., ਮਿਤੀ ਰਹਿਤ), 246. ¹⁶ਮਿਸ਼ਨਾਰ *ਸੇਕਾਲਿਮ* 8.5. ¹⁷ਜੋਸੇਫਸ ਵਾਰਜ਼ 5.5.4. ¹⁸ਐਫ. ਐਫ. ਬਰੂਸ, *ਦ ਐਪਿਸਟਲ ਟੂ ਦ ਹਿਬਰੂਜ਼*, ਨਿਊ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1964), 246.